

EL TORB

PIRINEU: ENTRE EL DESPOBLAMENT I LA GENTRIFICACIÓ

Revista de Pirineu Viu - Tardor 2024

EDITORIAL

En els darrers anys, el Pirineu s'ha mobilitzat per encarar-se a agressions al territori i la seva gent. La pressió sobre les persones i l'entorn creix i, al final, s'allibera. Arreu sorgeixen espais de resistència als atacs d'un sistema que no té cap altra proposta per al territori que el turisme i l'extracció de recursos.

Després de quaranta anys d'explotació turística i de molts més d'extractivisme, és inversemblant pensar que insistir en aquest model ens portarà a unes condicions de vida dignes i més justes per a totes. El fet és que el Pirineu s'ha empobrit i les persones que hi volem viure en som expulsades per la manca d'opcions de feina i la impossibilitat d'accedir a l'habitatge.

Sabem que la resposta col·lectiva és fèrtil, com van demostrar les mobilitzacions contra els Jocs Olímpics o pel dret a l'habitatge a Andorra. Per això neix Pirineu Viu, un moviment que aglutina col·lectius i espais de resistència amb perspectiva anticapitalista, antiracista, transfeminista i de defensa del territori, i on s'aposta per formes de vida basades en l'autogestió, la comunitat, la cooperació i el suport mutu.

Per donar-nos veu, hem fet aquesta publicació que tens a les mans: El Torb, aquest vent que recorre el Pirineu i tot ho posa de cap per avall. Volem parlar dels drets bàsics i com defensar-los: d'educació, sanitat, salut sexual i reproductiva, alimentació, protesta i, en especial en aquesta edició, d'habitatge. Hi trobaràs moltes veus d'arreu del territori que reflexionen, debaten i actuen per defensar una vida digna en un Pirineu Viu.

Edició, disseny i maquetació: Pirineu Viu

Il·lustració: Lurdes Casanova

Octubre 2024

Amb el suport de:

Cartell d'idealista prop del túnel del Cadí | Arnau Corberó

PIRINEU: ENTRE EL DESPOBLAMENT I LA GENTRIFICACIÓ

Pirineu Viu

El municipi de Naut-Aran té 2.000 habitants i 6.000 places en habitatges d'ús turístic. El 64 % de l'habitatge a la Cerdanya són segones i terceres residències que s'obren de mitjana 14 dies l'any. A Setcases, igual que a Saldes, Das, Bolvir i Alp, el 80 % de l'habitatge són segones i terceres residències. El Solsonès és la comarca catalana amb més oferta de turisme rural. Andorra, amb només 87.000 habitants, va rebre 9,3 milions de turistes l'any 2023. En conseqüència, el preu de l'habitatge a l'Alt Urgell s'està disparant. És una evidència que ens hem especialitzat en ser el decorat de la indústria turística.

Si bé a l'any 1950 el Pirineu encara presentava una forma de vida fortament arrelada al sector primari, cada cop descendia més el nombre d'explotacions agroromaderes. El capitalisme avançava i es desenvolupaven processos de tecnificació. Els camps del Pirineu, petits i pendents, eren més difícils de mecanitzar i per tant, només van poder-se mantenir aquelles explotacions més grans. Cada cop més, l'agricultura es desplaçava cap a la plana de Lleida, on s'anava substituïnt l'agricultura familiar per l'agroindústria, cosa que permetia augmentar els beneficis. En aquests anys d'obertura del franquisme, el règim, va potenciar el turisme de sol i platja, sobretot a Mallorca i a la costa del País Valencià. Malgrat que durant aquest període es varen obrir les primeres pistes d'esquí al Pirineu, el nostre territori continuava sent un espai productiu dedicat majoritàriament al sector primari.

El Pirineu no és un espai uniforme i, per tant, el procés de turistificació ha anat prenent formes diferents a cada comarca. Inicialment es va desenvolupar sobretot al voltant de les pistes d'esquí d'Andorra, de la Vall d'Aran i de la Cerdanya, que va patir un fort creixement de segones residències després de l'obertura del túnel del Cadí, l'any 1980. Estàvem en moments de canvis, el capitalisme avançava cap a la fase neoliberal amb el mateix ritme que s'anava deslocalitzant la indústria. L'estat espanyol entrava a la Unió

Europea, cosa que sacsejaria el Pirineu. Per una banda, s'establia la quota de la llet i per l'altra, les nostres explotacions havien de passar a competir amb la indústria lletera holandesa i francesa, fortament tecnificades. El Pirineu havia deixat de ser atractiu per l'agricultura de mercat i les petites explotacions feien fallida. Tampoc se'ns considerava aptes per la indústria, malgrat que teníem una xarxa de centrals hidroelèctriques que haguessin permès un teixit industrial autosuficient energèticament. La conclusió era clara: el Pirineu era un espai per tancar. O més ben dit, amb el neoliberalisme, el turisme era l'única esperança per no haver de tancar el Pirineu.

Les administracions públiques, des de les locals fins a la Unió Europea, van tenir un paper fonamental en la reconversió material i simbòlica que necessitava la indústria turística. Per una banda, s'havia de crear la infraestructura necessària: nous accessos des de l'àrea metropolitana, abocadors, estacions d'esquí, l'aeroport d'Andorra-la Seu, subvenció pública de fons FEDER i LIDER per a la creació d'hotels i cases rurals, etc. D'altra banda, s'intensificava el màrqueting territorial: calia crear la marca Pirineus. Ens havíem de convertir en un paradís natural, cultural i esportiu. Els parcs naturals anaven avançant al mateix ritme en què la pagesia quedava relegada a ser un element folklòric més del decorat. Emergien miradors i museus de la vida rural per tot arreu al mateix temps que es reintroduïa l'ós. Es potenciava el romànic de la Vall de Boí com a element d'atracció de turisme cultural. De la mateixa manera que a Tuixent es feia el museu de les Trementinaires o que es "recuperaven" falles en pobles on antigament no se n'havien baixat mai. Si un poble es considerava que tenia un aire rural prou autèntic, passava a ser un Poble amb encant, certificat per l'Agència de Turisme de la Generalitat.

A més a més, la solució principal que el capitalisme va trobar per sortir de la crisi del 2008 va ser in-

tensificar la indústria turística a tot el món. Al Pirineu es va notar amb un augment de l'atracció turística al voltant de l'esport i la natura. La promoció de rutes de bici i caminades és present a cada racó del Pirineu. A més a més, cada zona posa èmfasi en un tret distintiu, per exemple: Coll de Nargó, l'escalada; Organyà, el Parapent; i la Seu, esports d'aigua. A Canillo, a Andorra, es construeix la segona passarel·la penjant més llarga del món. A Boí Taüll, la tirolina més llarga de Catalunya. Es construeixen més canons de neu artificial. Es projecten nous grans telecabines a Setcases, a la Molina i diversos a les muntanyes andorranes. Baqueira-Beret guanya una obertura cap al Pallars Sobirà per les Valls d'Àneu.

Durant l'auge del turisme posterior a la segona guerra mundial, la societat demanava un turisme de sol i platja en ressorts, que podríem anomenar turisme de masses o fordista. Actualment les preferències del consumidor han virat cap a un turisme *instagram*. L'individu compra una experiència única que el distingeix de la resta, per això l'oferta del producte turístic neoliberal és tan diversa: pesca, fer fotografies al trençalòs, escalada, barranquisme, mirar les estrelles, retirs espirituals *arreglant* boscos, fires gastronòmiques, festivitats recuperades del passat que prenen un caire superficial, rutes en 4x4, heliesquí, globus aerostàtics. Així doncs, la societat pirinenca ha esdevingut un mer decorat on es comercialitzen el seus costums, les seves relacions, les seves muntanyes i, sobretot, els seus habitatges. De fet, el turisme sempre va de la mà de l'especulació urbanística. Per aquest motiu cada cop més pisos es treuen del mercat de lloguer comú i es posen en règim de lloguer turístic, cosa que permet augmentar el marge de benefici de la classe propietària. D'altra banda, la Generalitat de Catalunya ha rescatat amb diners públics la majoria d'estacions d'esquí alpí ja que aquestes no donen un benefici econòmic directe. El benefici s'obté de la construcció de segones i terceres residències de luxe al

voltant d'aquestes estacions, on la població local mai podrem viure.

I la problemàtica s'agreuja en el cas del jovent. El Pirineu fa temps que pateix la fugida de joves, ja que molt jovent que marxa a estudiar a fora ja no hi torna. Cal tenir en compte que amb el turisme es fan diners, però que en la comunitat amfritrona els treballadors s'empobreixen. Podríem dir que, com més turistes rebem, més pobres ens tornem. Per exemple, les 5 poblacions més turístiques de Catalunya no estan entre les 200 poblacions amb més renda. A més a més, el sou turístic és el més baix. Un cambrer per guanyar el salari mitjà ha de treballar 14 hores diàries. Al mateix moment l'habitatge s'encaireix exponencialment. Gent de la Cerdanya es desplaça al Berguedà o intenta llogar un bungalow en un càmping. A tots els pobles i ciutats proliferen pisos turístics i Airbnb's. A la Val d'Aran es venen xalets per 2 M€ al costat del pàrquing on els temporers es veuen obligats a viure en furgonetes. De la mateixa manera que treballadors andorrans es veuen obligats a baixar a viure a la Seu d'Urgell i els pobles del voltant, fet que tensa el mercat de l'habitatge a l'Alt Urgell. Veient les conseqüències negatives de l'especulació urbanística i de la turistificació, la societat pirinenca es mobilitza. Al maig del 2022 es produeix una manifestació multitudinària a Puigcerdà en contra dels Jocs Olímpics d'hivern i el 8 de desembre del 2023 esclata una manifestació històrica per un habitatge digne a Andorra.

Veient les conseqüències negatives de l'especulació urbanística i de la turistificació, la societat pirinenca està despertant. Ara és el moment de catalitzar sinèrgies entre totes nosaltres per consolidar un moviment social democràtic, ampli, amb caràcter de combat, amb objectius clars i definits per millorar la vida dels treballadors i treballadores del Pirineu. Nosaltres volem un Pirineu per viure-hi: pa, terra, sostre, treball, educació, salut i cultura!

MARC PONT: “DIEN QUE FARAN HABITATGE DE PROTECCIÓ OFICIAL. MOLT BÉ, I QUI SERÀ LA GENT QUE VULGUI VENIR A VIURE AQUÍ AMB EL PANORAMA DESOLADOR QUE ENS ESTAN DEIXANT? DE QUÈ TREBALLAREM?”

Bernat Lavaquiol

El Marc és un jove de 23 anys, nascut i crescut a Bellver de Cerdanya. Va estudiar a l'institut de Puigcerdà. Després, com tants altres joves del Pirineu, va haver de continuar els seus estudis a Barcelona, on va estudiar sociologia i un màster en història contemporània. Actualment viu entre casa els pares, a Bellver, i Barcelona, on segueix pagant un lloguer per poder continuar amb els estudis. Treballa en una feina temporal als búnquers de Martinet. Implicat en la vida comunitària de la Cerdanya forma part de la companyia de teatre jove de Bellver i freqüenta l'Ateneu de Cerdanya. Va participar en el moviment d'oposició als Jocs Olímpics d'Hivern.

A la Cerdanya més del 60 % de l'habitatge són segones i tercers residències que, de mitjana, s'obren 14 dies a l'any. Podríem dir que s'està produint un procés de gentrificació rural?

Sense cap dubte s'està produint gentrificació rural lligada a la moda de l'idil·lic i el paisatge, que hi juga un paper clau. Al mateix moment, ens trobem que únicament un públic molt restringit pot accedir, no només a l'habitatge, sinó també a la vida cultural que s'està potenciant. La gentrificació, a més, té una part molt simbòlica que provoca que els fills de la Cerdanya molt cops ja no sabem si ens sentim d'aquí. Soc d'aquí? Em sento d'aquí? Les dinàmiques estan canviant, l'oferta cultural, l'oferta comercial, s'està transformant tant tot que cada cop costa més sentir-s'hi identificat.

Veient el malestar que comporta el turisme entre la societat, els governs han sortit a dir que cal limitar el turisme barat i potenciar el turisme de “qualitat”. A la Cerdanya fa anys que sou la zona d'esbarjo de la burgesia barcelonina, igual que la Vall d'Aran ho és de la burgesia madrilenya. Què us ha comportat aquest turisme de “qualitat”?

Jo per turisme de qualitat entendria

potenciar els búnquers i fer-hi una bona recerca històrica.” El problema és que és que per turisme de qualitat ells entenen gent d'alt poder adquisitiu, i això a nosaltres ens aporta inflació dels lloguers, dels aliments i que s'acabin rebentant les dinàmiques de les formes de vida que hi havia aquí. L'especulació urbanística es dispara, les feines són extremadament precàries i l'oci és nul o està pensat exclusivament per la gent que ve de fora.

Durant la Covid vam veure com la BRIMO disparava bales d'escuma (foam) i apallissava el jovent treballador a la Festa Major de la Seu d'Urgell. Paral·lelament, fins i tot en moments de confinament comarcal i oci nocturn tancat, veiem discoteques com Badiu a la Cerdanya a tot rendiment. Per què es produïa aquest biaix? Quin perfil de gent va a aquest tipus de discoteques?

Això va ser molt bèstia, lluita de classes de tota la vida. Qui té el poder domina a qui pot dominar. Jo també he anat al Badiu i he anat al Nòrdic i veig el què hi ha, veus que es coneixen entre tots. Són gent de classe alta que venen aquí a relacionar-se entre ells. Quan vas a aquestes discoteques veus que es coneixen tots, perquè quan surten de festa a Sarrià o a Matadepera es

troben els mateixos, iestic segur que també es troben a la Costa Brava. És molt fort com es genera aquest gueto elitista de gent.

Com afecta el model turístic i de segones residències de la Cerdanya al seu jovent i a la classe treballadora?

Quan vius en un lloc vols viure-hi, no només treballar-hi, vols viure. I aquí t'acabes trobant que no hi ha vida. Només hi ha vida en determinats moments de l'any, que és quan tu estàs treballant. A mi m'agrada fer servir el símil de la històrica reivindicació dels treballadors del segle XIX i XX: 8 hores de treball, 8 hores d'oci i 8 hores de dormir. I és que aquí no n'agafes ni una! Suposem que a mi m'ofereixen una casa i tinc resolt el problema de l'habitatge, però què més m'ofereixes? Jo puc fer xarxa? Puc fer relacions? Puc fer vida aquí? No! I encara que m'ofereixin això, si no tens una feina de qualitat, tampoc. Em fa molta gràcia sentir la classe política d'aquí quan diuen que faran habitatge de protecció oficial. Molt bé, i qui serà la gent que vulgui venir a viure aquí amb el panorama desolador que ens estan deixant? De què treballarem? I què farem un dimarts si no pots ni anar a un bar perquè està tot tancat, perquè ja han treballat 15 hores al dia el cap

Marc Pont a Bellver de Cerdantya / Feliu Ventura

de setmana? És un cercle viciós.

Últimament s'està parlant dels masovers del segle XXI? Què és això?

Els masovers eren les famílies que cuidaven les cases dels senyors, dels rics de Barcelona. Tenim una comarca històricament d'estiu-ueig benestant i aquesta figura ja la coneixíem. Doncs amb els masovers d'ara, entenc que és el mateix però adaptat al segle XXI. Són gent que treballa durant la setmana preparant l'arribada dels senyors el cap de setmana, que és el que passava el segle XIX quan et trobaves els estiuejants de la burgesia que després se'ls anava a acomiadar amb tota la parafernàlia, amb festes com la festa del llac.

Quina relació hi ha entre pistes d'esquí i especulació urbanística?

Al cap i a la fi les pistes d'esquí es converteixen en un esport molt selecte de gent molt selecta i acaben atraient més del mateix. El bocaorella d'aquests determinats grups socials acaba provocant que es converteixi en una moda d'uns quants. A canvi d'explotar els recursos d'aquí, aquesta gent pot pujar a esbarjir-se de l'estrès de la gran ciutat. Són un factor molt influent que ha provocat la construcció, no

només de pistes d'esquí, sinó també de camps de golf i urbanitzacions de segones residències de luxe. I el que em pregunto, la gent d'aquí no veiem que això és pa per avui i gana per demà? Què fem continuant abocant diners públics per fer això?

Com s'està realitzant actualment el màrqueting territorial per atreure més turisme a la Cerdanya?

Penso que molt amb l'argot que es fa servir. Per exemple, cada cop trobem més “tardeos”, “golfeo” al golf de Sant Marc, els “après-esquí” que es fan després d'esquiar. És tota aquesta lògica de màrqueting i d'adoptar un argot i manera de viure totalment benestant, de dir “mira, va, després d'esquiar anirem a l'après-esquí i després anirem a la discoteca Badiu i abans un copeo”. Doncs ens adaptem i promocionem les dinàmiques tan exclusives que es poden permetre aquesta gent. Jo estic esferèit amb els macrofestivals, m'he estat mirant els anuncis que diuen “ya estás localizando a tu amigo que tenga casa en la Cerdanya porque ya llega el festival”, i et surten les vaques, el Cadí de fons, un paisatge maco, tot aquest idil·lic que usen per promocionar-se. Molta gent d'aquí ja veu que això és una animalada, però encara hi ha veïns que no ho

veuen i compren les seves lògiques encara que després ells no puguin pagar-se les entrades per anar a aquests festivals. L'únic que rebem és feina precària i augment del preu dels lloguers, ens l'estan colant.

Amb aquest tipus de turisme s'està produint substitució lingüística?

Sí, i de manera molt desmesurada a través dels macrofestivals de música, on tota la publicitat està feta en castellà i els músics que porten són en castellà, com per exemple Taburete, Alaska, Raffael...

El boom de les segones residències va esclatar just després de l'obertura del túnel del Cadí. Ara sembla ser que s'està aprovant un desdoblament multimilionari de la C-16, la carretera que uneix l'àrea metropolitana amb la Cerdanya. Què comportarà això per vosaltres?

Més del mateix, i la R3 segueix triant tres hores per anar a Barcelona. La classe treballadora continua anant en tren i no se'n preocupen. És més, sembla que cada cop compliquin més la gratuïtat del túnel del Cadí per la gent del país i al mateix moment es plantegen desdoblant la C-16. Apareixerà més gent encara aquí, i com ho gestionarem si ja ara estem col·lapsats? Em costa

molt d'entendre com aquesta gent fa 3 hores de cua per pujar i baixar de Barcelona el cap de setmana, doncs clar que interessa, rebaixaran el temps i vindrà més gent. I això trinxo no només la Cerdanya sinó també el Berguedà. Qui pagarà aquesta C-16? Nosaltres amb diners públics i després ho gestionarà i s'enriquirà una concessionària privada?

Vols afegir alguna cosa?

Em sobta veure com no despertem. Jo a la gent d'aquí li diria que no es deixi influenciar pel “vivim d'ells” i pel “sort que venen”. Que no podem acceptar treballar 15 hores al dia tot l'agost, hem de ser més exigents. Sobretot que no ens deixem manipular amb discursos fàcils. Aquest estiu la gent diu que ha estat fluix, i és que potser ja no vivim d'ells, aquesta gent arriba amb la compra feta a Barcelona o va al Mercadona de la Seu. El model està esgotat. Cal un canvi de rumb.

LA MERCANTILITZACIÓ DEL DRET A VIURE

Breu radiografia de la crisi de l'habitatge a l'Alt Pirineu i Aran

Patricia Bertolín Ros

En els darrers anys, buscar un habitatge digne al Pirineu et porta a un atzucac. Tot i això, encara perdura l'imaginari que els grans nuclis urbans són els territoris més afectats pel procés de mercantilització de l'habitatge, i crea la idea que al Pirineu la problemàtica no és tan accentuada i apressant. En aquest article, tenint en compte algunes dades, volem contribuir a desmuntar aquest imaginari, no per negar les problemàtiques d'habitatge que colpegen les grans ciutats, sinó principalment per explicar com el capitalisme, de forma endèmica, genera nous nínxols de mercat per tal de continuar creixent, i l'Alt Pirineu i Aran és un dels territoris diana d'aquesta expansió.

És alarmant la manca de dades públiques sobre la situació de l'habitatge al Pirineu. En consonància amb l'oblit sistemàtic de l'administració en la promoció de polítiques socials i serveis de qualitat, tampoc comptem amb observatoris, institucions independents, ni recursos per poder dur a terme estudis exhaustius. Des de l'Alt Pirineu i Aran, necessitem crear les nostres pròpies anàlisis per comprendre quines formes pren la mercantilització de l'habitatge i així poder dilucidar quines eines necessitem per fer-hi front.

La bombolla del lloguer

Des de la crisi immobiliària del 2008 la cultura de la propietat, gestada durant el franquisme, ha anat esberlant-se, i ha donat lloc a una creixent població llogatera. A gairebé totes les comarques de l'Alt Pirineu i Aran, des de 2010, trobem un augment del règim de tinença de lloguer de l'habitatge principal i una

davallada del de propietat. Aquest augment de la població llogatera, pot tenir diverses causes, una de les més alarmants és la concentració de la propietat en cada vegada menys mans. Aquest procés d'acumulació, no hauria estat possible sense les normatives i regulacions estatals, autonòmiques i locals que han afavorit la propietat privada, la mercantilització dels usos del sòl, la construcció de segones residències, els desnonaments, els lloguers abusius, etc. El "mercat d'habitatge" està àmpliament regulat, però no a favor de la classe treballadora, sinó a favor de l'acumulació del capital.

Així doncs, en els darrers anys, la bombolla s'ha anat traslladant al camp del lloguer. Segons dades de l'Incasòl, el preu del lloguer a l'Alt Pirineu i Aran, des del 2005 ha augmentat un 25 %. A territoris com l'Alt Urgell, el Pallars Jussà i la Val d'Aran els preus del lloguer han augmentat gairebé un 50 % des del 2005, s'acosten i, en algunes ocasions sobrepassen, als preus que hi havia en plena bombolla immobiliària del 2008. De fet, a l'Alt Pirineu i Aran, els preus de lloguer van augmentar més d'un 10 % entre 2022 i 2023, més que a l'àrea metropolitana. Aquesta inflació del preu, també la trobem pel que fa als preus de compra d'habitatges (obra nova i segona mà), i situa l'Alt Pirineu i Aran com la segona més cara de Catalunya, després de l'àrea metropolitana, tot i la menor oferta de serveis i oportunitats laborals.

Les bastides dels preus disparats

Les causes d'aquest augment són diverses en funció del territori. Per exemple, als municipis del nord

de l'Alt Urgell, part de l'augment de preu és conseqüència de la bombolla immobiliària d'Andorra, que genera l'expulsió de les capes socials més baixes cap als pobles contigus. En canvi, al sud de l'Alt Urgell, una de les causes principals està relacionada amb la promoció del territori com a destí turístic "d'esport i natura", que està operant com un vector per a la gentrificació a certs municipis.

Paral·lelament, la Cerdanya o el Pallars Sobirà també són promociats com a destins turístics, fet que genera un model urbanitzat amb segones i terceres residències de luxe buides gran part de l'any. Això comporta la reconfiguració dels teixits veïnals i el debilitament de comerços i serveis bàsics com les escoles. Segons dades de l'Idescat (2021), l'Alt Pirineu i Aran és l'únic àmbit territorial de tota Catalunya amb més habitatges no principals (57,2 %), i supera amb escreix la mitjana de Catalunya (23,6 %). En aquesta línia, diversos municipis de la Cerdanya, la Val d'Aran i el Pallars Jussà tenen entre un 24 % i 37 % d'habitatges d'ús esporàdic o molt baix, molt per sobre de la mitjana de Catalunya (10,9 %). La Vall de Boí, a l'Alta Ribagorça, n'acumula el nombre més elevat amb un 45,2 %.

Aquesta dinàmica genera una escassetat d'habitatge per qui hi vol viure durant tot l'any, que rep ofertes de lloguers temporals que finalitzen en començar la "temporada alta", fet que dificulta l'arrelament i la construcció de comunitats sòlides. O per les temporeres que, en molts casos, acaben sent expulsades a pobles propers o a viure en autocaravanes. Cal entendre

aquesta dinàmica com a part d'un procés de gentrificació, on sectors amb un alt poder adquisitiu provinents d'àmbits urbans, expulsen les veïnes d'estrats socioeconòmics més baixos. Això és especialment problemàtic; perquè produeix un augment del preu de l'habitatge que en cap cas correspon als salaris de les persones que viuen i treballen en aquests territoris.

Finalment, l'augment de preu també ve donat per la manca d'oferta, conseqüència del desviament d'habitatges d'ús residencial a lloguers temporals o turístics, juntament amb el creixent nombre d'habitatges buits. La província de Lleida és la que acumula més proporció d'habitatges buits (16 %) en el conjunt de Catalunya (Idescat, 2021). Al Pallars Jussà, hi ha municipis amb un 34,5 % d'habitatges buits, i a l'Alt Urgell, fins al 31 %. La manca d'ajuts públics per a la reforma d'habitatges antics fa que moltes cases romanguin tancades, però és l'única causa? Cal conèixer quins són els motius que generen que una gran quantitat de cases no compleixin el seu ús residencial.

Quant destinem al lloguer?

Segons el Sindicat de Llogateres de Catalunya, actualment, el lloguer és una de les principals fonts de desposseïció de les classes treballadores. L'accés al lloguer suposa, a comarques com l'Alt Urgell, el 17,7 % de la renda familiar disponible bruta o a la Cerdanya, el 21,8 %, segons dades de la Generalitat de Catalunya i l'INE. L'Alt Pirineu i Aran ha estat un dels dos territoris on més ha augmentat el preu del lloguer en el darrer any, però aquest fet no s'ha vist reflectit en l'augment

de la capacitat adquisitiva; de fet, la renda familiar disponible és la més baixa de Catalunya, juntament amb Ponent, amb una diferència de 10.162 € respecte a la mitjana anual catalana. En aquest sentit, el procés de desposseïció es dona per una doble via, per viure de lloguer i en un territori "rural".

Aquesta pressió del preu de l'habitatge, s'ha vist reflectida en els desnonaments per impagament de lloguer o execució hipotecària. Entre el 2013 i 2021, segons dades del Consell General del Poder Judicial, diverses comarques de l'Alt Pirineu i Aran, proporcionalment, han patit igual o més desnonaments que l'Àrea Metropolitana. Cal assenyalar que aquestes dades no contemplen els desnonaments invisibles, que engloben tots aquells casos de llogateres que han d'abandonar casa seva perquè no poden assumir l'augment del preu de lloguer o perquè no els renoven el contracte.

Les cases, per qui hi vol viure

Però després d'aquesta breu panoràmica, què podem fer? Entenent que no hi ha una única solució, en primer lloc, necessitem conèixer quins agents intervenen en la mercantilització de l'habitatge al Pirineu: són bancs, fons voltor, petits rendistes locals? Els intermediaris immobiliaris són empreses externes al Pirineu o locals? Com s'articulen entre si? Quines formes pren l'estructura de la propietat? Cal informació pública sobre la situació de l'habitatge a tot el territori i les administracions haurien de fer-se'n càrrec.

En segon lloc, és important començar a problematitzar la funció econòmica de l'habitatge. Aquest s'ha convertit en una estratègia econòmica individual de promoció i seguretat social davant d'un context de desmantellament dels serveis públics i drets socials. Caminar cap a la desmercantilització de l'habitatge (posar fre al desviament d'habitatges, regular el lloguer, HPO a perpetuïtat...), significa restringir allò que fa de l'habitatge un valor per invertir i per obtenir beneficis. Significa retornar a l'habitatge el seu valor com a llar, l'espai que fa possible sostenir la vida, participar en la comunitat i desenvolupar projectes vitals i polítics.

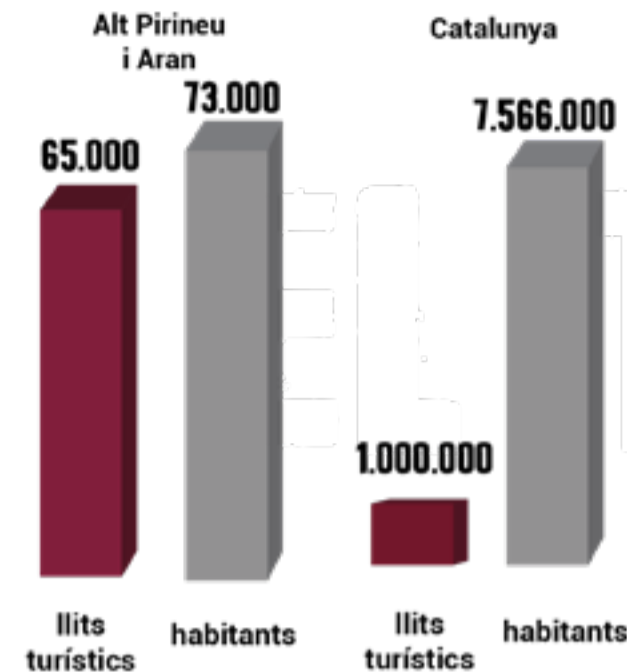
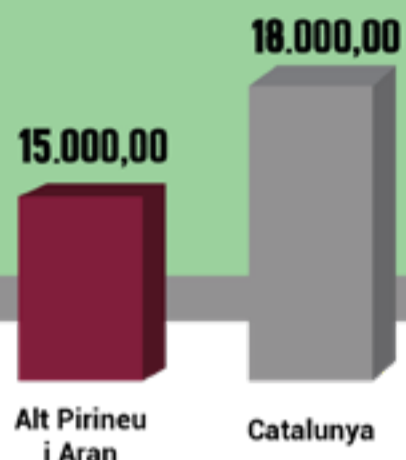

Gran promoció immobiliària en construcció a Ger | Arnau Corberó

ELEVAT PREU DEL LLOGUER

Preu del lloguer màxim històric

De mitja es destina un 24% de la renda al lloguer (segona màxima després de l'àrea metropolitana)
La segona Renda familiar bruta més baixa de CAT darrere les terres de l'Ebre (dades 2021)

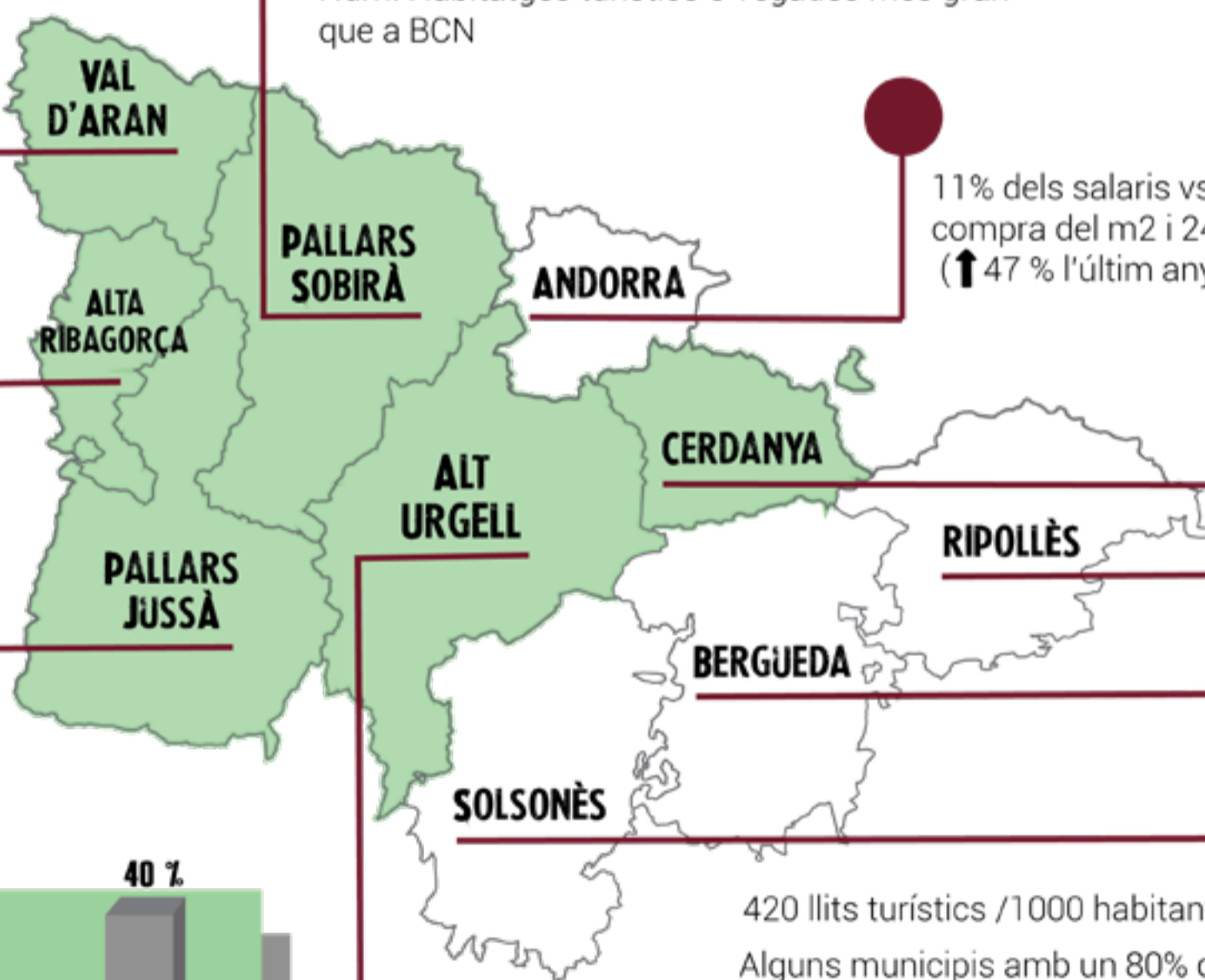

ALTA TURISTIFICACIÓ

Hi ha pràcticament un llit turístic per cada habitant

- ↑ 51 % lloguer des del 2013
- ↑ 60 % contractes de lloguer il·legals
- Més del 60 % dels HAB. són 2es i 3es residències
- Núm. Habitatges turístics 5 vegades més gran que a BCN

Treballadores dormint en caravanes
El 45 % dels habitatges són d'ús esporàdic o molt baix
↑ 50% lloguer des del 2005

↑ 49% lloguer des del 2013

11% dels salaris vs 56 % preu mitjà de compra del m2 i 24 % del lloguer (↑ 47 % l'últim any)

Més de 60% dels HAB. són 2es i 3es residències
50.000HAB. a l'agost vs. 20.000HAB. tot l'any

El 30 % dels habitatges estan buits
↑ 50% lloguer des del 2013

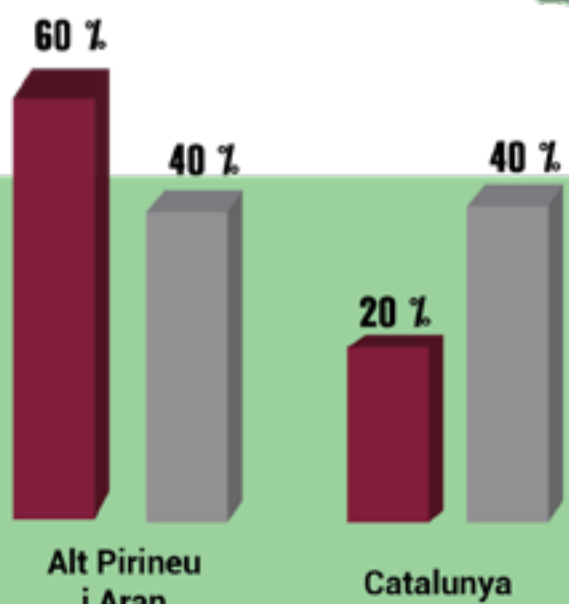
Hi ha 423 pisos turístics

Una comarca atravesada per la C16.
Hi ha 259 pisos turístics

2ES I 3ES RESIDÈNCIES

El 60% dels habitatges són 2es i 3es residències

■ Segones residències
■ Habitatge principal

420 llits turístics /1000 habitants
Alguns municipis amb un 80% de 2es residències

El 31 % dels habitatges són d'ús esporàdic o molt baix
↑ 47 % lloguer des del 2013

SENSE FONAMENTS NO ES FAN LES CASES:

Bases transfeministes per un habitatge digne

Col·lectiu transfeminista del Pallars Sobirà (La geganta desperta)
Col·lectiu feminista de l'Alt Urgell

En parlar de feminisme o transfeminisme es fa referència a un feminisme interseccional, de classe, transinclusiu, anticapitalista i anticapacitista. El concepte dones i trans* inclou totes aquelles persones que no són homes cisgènere (persones no binàries, trans, dones, boller, bisexuals, intersex, queer i altres dissidències de sexe, gènere i cos). En el text s'utilitzen també altres fórmules amb la mateixa pretensió d'incloure totes aquestes identitats.

La crisi de l'habitatge al Pirineu ha esdevingut una problemàtica urgent. Com sabem, no totes les persones viuen de la mateixa manera aquesta crisi: les dones i identitats dissidents habitants de zones rurals, les persones racialitzades, amb diversitat funcional, de classe treballadora o en situació administrativa irregular, són qui més en pateixen els efectes. Darrere la cara visible de la problemàtica -l'especulació immobiliària, la manca d'habitatges accessibles, el creixement descontrolat del turisme o els desnonaments- s'hi amaguen la desigualtat de gènere i de classe, el racisme i altres formes de discriminació que caracteritzen el sistema socioeconòmic actual.

Una perspectiva transfeminista i anticapitalista és essencial per

analitzar adequadament la crisi de l'habitatge. Ens ofereix les claus de lluita per una transformació profunda que garanteixi la justícia social i una vida digna per a totes les persones.

Quins són els elements clau d'aquesta problemàtica?

La feminització de la pobresa és un problema estructural que impacta amb força en les dones i dissidències de gènere als entorns rurals, que sovint treballen en feines mal remunerades, temporals o precàries, especialment en sectors com el turisme i les cures. Uns ingressos i pensions insuficients dificulten poder fer front a lloguers inflats per l'especulació immobiliària i accedir a habitatges dignes. A més, la divisió sexual del treball -que assigna als homes les activitats productives i a les dones, les reproductives- imposa a dones i identitats dissidents la responsabilitat de les tasques de cura no remunerades, i limita encara més les oportunitats laborals i, conseqüentment, el seu accés a un habitatge segur.

En entorns rurals com el Pirineu, la titularitat de les terres ha estat històricament concentrada en mans dels homes, seguint la tradició de l'hereu, malgrat que les dones han treballat intensament en el sector agrícola i ramader, sovint de manera informal i no remunerada. Aquesta exclusió patrimonial perpetua la dependència econòmica i representa una barrera més en l'accés de les dones i trans* a la propietat de terres i a l'habitatge. A més, les polítiques d'habitatge dissenyades des de les ciutats sovint no s'adeqüen a les necessitats del món rural, són reformistes i assistencials. La dispersió territorial, la baixa densitat de població i la minsa xarxa de transport públic es combinen amb una falta de voluntat política per abordar la problemàtica de l'habitatge i el despoblament rural. Això s'evidencia en la falta

de regulació dels lloguers, la manca d'habitatges socials protegits i d'emergència o la promoció excessiva d'habitatges d'ús turístic i segones residències.

Un altre aspecte vinculat a la crisi de l'habitatge és la violència masclista, que en l'àmbit rural es veu agreujada per factors particulars: l'aïllament geogràfic, la doble invisibilització de la dona -per paguesa i dona-, l'encreuament amb la pobresa rural, el caràcter restrictiu del mercat laboral, el control familiar i social que oculta la violència, la dificultat d'accés a serveis d'atenció i l'escassetat de polítiques d'igualtat de gènere. Així, les dones i trans* que pateixen violència masclista sovint es troben atrapades en situacions d'abús per tres factors: la inexistència d'habitatges protegits; la falta d'anonimat dels pobles del Pirineu que les estigmatitza i desprotegeix a l'hora de llogar o accedir a una hipoteca; i les dificultats de canviar de domicili en un territori amb una infraestructura de transport limitada.

Al parlar sobre la crisi de l'habitatge és indispensable també fer esment de l'urbanisme i com el disseny de l'espai reproduceix les desigualtats de gènere i imposa un espai públic masculinitzat i productivista que ignora les necessitats de dones i altres dissidències de gènere. Al Pirineu, l'aposta per una economia basada en el turisme que destina recursos a infraestructures de temporada -com les pistes d'esquí o l'ampliació de carreteres per potenciar l'afluència de visitants- genera dinàmiques que dificulten la vida quotidiana de les veïnes i que, en cap cas, responen a les seves necessitats del dia a dia.

Per acabar, les condicions precàries d'habitatge tenen un impacte directe sobre la salut física, mental i emocional, especialment per aquelles persones en situació d'estrès social. La inestabilitat residen-

cial i econòmica, el racisme immobiliari i els desnonaments generen ansietat, situacions traumàtiques i, fins i tot, suïcidis. En una zona on les infraestructures ja són limitades, la turistificació i l'augment de segones residències comporten la despoblació del territori i, per tant, una disminució dels serveis sanitaris i de professionals del sector. L'accés a l'habitatge està estretament lligat a drets fonamentals com l'accés a la salut, la mobilitat i els drets sexuals i reproductius. El dret a un habitatge digne ha de ser entès, per tant, com una qüestió de salut pública.

Quina és la resposta necessària?

El feminisme de classe o feminisme del 99% defensa que l'opressió de les dones i trans* no es pot desvincular de la lluita de la classe treballadora. Així, qüestiona el feminisme liberal que ignora com l'explotació laboral és el pilar per mantenir la desigualtat i critica el capitalisme, que converteix l'habitatge en una mercaderia i exclou aquelles que no poden accedir-hi. L'especulació immobiliària i la gentrificació expulsen les persones de les seves comu-

nitats per donar pas a projectes turístics i comercials que només beneficien una minoria. És important que el feminisme al Pirineu generi aliances amb la lluita sindical, i sumi esforços especialment amb les pagueses i les treballadores precaritzades del sector turístic. En aquest sentit, la perspectiva interseccional del transfeminisme ens ajuda a entendre com els factors d'origen migratori, edat, diversitat funcional, classe social... s'entrellacen i generen situacions de vulnerabilitat més intenses per a aquelles persones que experimenten múltiples formes de discriminació, i incrementen les barreres per accedir a un habitatge digne i a una feina estable. Al Pirineu cal afegir el pes de la ruralitat, on les dones i trans* s'enfronten amb fortes tradicions patriarcales, l'aïllament, l'estigma o la manca d'oportunitats. Així, el dret a l'habitatge ha de considerar-se una qüestió que englobi totes les lluites per la justícia social. A més, concebre l'habitatge com un dret fonamental implica també, com apunta l'urbanisme feminista, transcendir l'espai domèstic i habitar els carrers, places i po-

bles amb seguretat. Les fórmules d'habitatge comunitari trenquen amb el model tradicional pensat per parelles i famílies nuclears, posant sobre la taula la col·lectivització de les cures i l'envelliment en comunitat. És imprescindible que el control social derivat de viure en un territori on tothom es coneix es transformi en una eina de cures. Cal millorar l'accessibilitat als serveis -facilitant els desplaçaments o fent-los itinerants- perquè totes hi tinguem accés sense dependre del transport privat. És fonamental recuperar i crear espais de trobada públics, gratuïts, adaptats a les necessitats de la gent i a les condicions meteorològiques, que integrin l'entorn natural i que permetin l'organització comunitària.

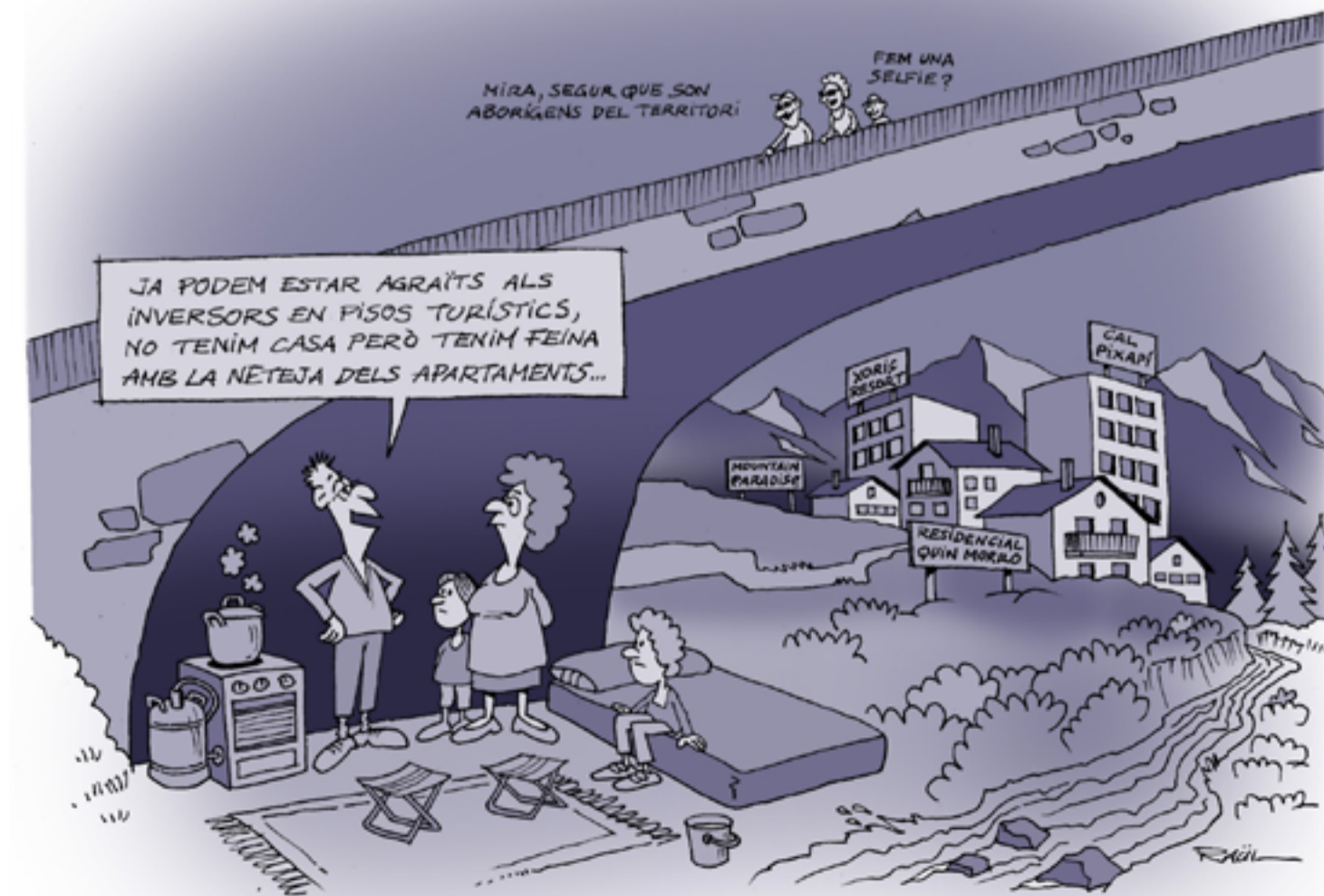
Finalment, l'ecofeminisme posa de manifest l'ecodependència i relaciona l'explotació del territori amb l'opressió de les persones. Al Pirineu, on el vincle amb la terra i la naturalesa és particularment significatiu, resulten urgents les polítiques que cuidin la pagesia i prioritzin el sector primari per sobre de l'especulació immobiliària i la

destrucció ambiental. El sòl ha de servir per garantir la sobirania alimentària i la sostenibilitat de la vida en lloc de convertir-se en objecte d'especulació immobiliària o de macroprojectes turístics.

En un context d'emergència residencial i crisi per l'accés a l'habitatge, de turistificació massiva i explotació de recursos naturals, el transfeminisme s'erigeix en l'alternativa necessària amb capacitat d'aglutinar la resta de formes de resistència i lluita en defensa de la vida i del territori per fer trontollar els fonaments del sistema. El feminisme replanteja les formes de convivència entre humanes, la vinculació i l'ecodependència amb la natura i altres éssers vius; defensa la terra i aquelles qui la treballen, aspira a la sobirania alimentària i la sostenibilitat ecològica. El feminisme explora nous models de gestió comunitària de la terra i de les cases en detriment de la privatització, posa al centre les necessitats de totes les persones, les cures i el suport mutu, desmuntant el relat individualista. El feminisme construeix comunitats, resistència i autoorganització. El transfeminisme és, doncs, l'alternativa crítica que conté la clau per fer front a l'actual situació d'emergència de l'habitatge al Pirineu.

Verdures creixent a les esclotxes de les obres | Arnau Corberó

LA DEFENSA DE L'HABITATGE AL PIRINEU

En els últims anys diversos col·lectius en defensa de l'habitatge s'han anat articulant arreu del Pirineu. Entrevistem membres d'iniciatives de l'Alt Urgell, Andorra, els Pallars i la Cerdanya per conèixer les problemàtiques que afecten cadascuna d'aquestes zones i com hi estan donant resposta des d'aquests espais.

SINDICAT D'HABITATGE DE L'ALT URGELL

Quines són les principals amenaces al dret a l'habitatge amb què us trobeu?

Trobem dues amenaces principals: la dificultat a l'hora de pagar els preus de lloguer que demanen els rendistes i la manca d'oferta d'habitatge. En aquesta segona amenaça, és important assenyalar que no és que ens trobem amb una manca real d'habitatges, sinó que molts d'aquests fa anys que estan en desús i, per tant, no compleixen les condicions d'habitabilitat.

Quin està sent l'impacte de la situació habitacional a Andorra?

L'augment alarmant del preu de l'habitatge a Andorra, juntament amb les noves promocions d'habitatges de luxe, està provocant que la gran majoria de la població andorrana tingui dificultats per pagar aquest lloguers i no tingui altra opció que baixar a viure a la Seu i altres municipis del nord de la comarca. Davant d'aquest increment de la demanda d'habitatge, els preus al nord de l'Alt Urgell també han augmentat, s'ha reduït l'oferta i estem començant a veure anuncis de noves promocions d'habitatges d'alt standing. Al sud de la comarca, la influència d'Andorra no és tant notable però, en canvi, aquesta zona

està esdevenint un pol d'atracció pels amants de l'esport (escalada, parapent) i això comporta que s'estigui especialitzant com a destí turístic d'activitats esportives en el medi natural. En aquest sentit, l'augment de preus està molt influenciat tant per aquest tipus de turisme, com per la presència de segones residències.

Com pot passar a l'acció la gent de l'Alt Urgell?

El primer pas és entendre que es tracta d'una problemàtica col·lectiva i que, per tant, la resposta ha de ser col·lectiva. D'aquí neix la proposta de constituir un sindicat d'habitatge de l'Alt Urgell que pugui qüestionar i donar resposta a les dinàmiques de mercantilització en matèria d'habitatge. Però per fer-ho, ens hem de coordinar amb els altres sindicats d'habitatge, col·lectius del Pirineu i veïnes, perquè el procés de mercantilització de l'habitatge s'ha d'entendre com un producte més del model socioeconòmic centrat en el turisme al qual està sotmès el Pirineu.

COORDINADORA PER L'HABITATGE DIGNE D'ANDORRA

Com va començar el moviment per l'habitatge a Andorra?

El moviment per l'habitatge digne a Andorra va esclatar de manera espontània l'octubre del 2023. La carestia d'habitatge (tant de lloguer com de compra) deguda principalment a l'especulació, ofegava les treballadores del país. Les tres manifestacions de la tardor de 2023, amb una assistència d'entre 1.000 i 3.500 persones, van forçar l'aprovació d'una llei que va prorrogar els contractes de lloguer fins al 2027 i que limita la pujada anual dels contractes. Conscients de la insuficiència d'aquestes mesures, va sorgir la Coordinadora per l'Habitatge Digne. Aquest col·lectiu ha permès posar la classe treballadora al capdavant de la lluita, mantenir calent el moviment i posar en escac un govern poc acostumat a la pressió popular. Amb l'estat obligat a adoptar una posició conciliadora amb l'esperança de desactivar la pressió popular, els propietaris mouen fitxa. Mitjançant diferents trampes i abusos, i amb l'especulació com a motor, molts propietaris busquen pujar el preu del lloguer o fer desnonaments silenciosos.

Quines eines teniu per defensar aquest dret?

La Coordinadora per l'Habitatge Digne busca combatre directament propietaris, grans tenidors i especuladors, prenent com a base el treball solidari. Alhora, empra la pressió popular contra l'estat per tal d'assegurar un habitatge digne i assequible per a tothom, exigint habitatges públics i la regulació dels preus.

Fins ara, la poca resistència dels llogaters, ha fet que els desnonaments siguin pocs i fàcilment abordables per Afers Socials. Tanmateix, l'avanç de l'ofensiva de la patronal de l'habitatge i la ferma voluntat de molts llogaters de resistir, portarà a situacions de tensió per les quals haurem d'estar preparades.

Com pot passar a l'acció la gent d'Andorra?

Per això, cal comptar amb un moviment enfortit per tenir capacitat d'organitzar i mobilitzar totes les classes populars afectades per l'especulació i no limitar-nos únicament a aturar desnonaments. Volem assegurar l'amplitud del moviment i evitar-ne l'estancament. Hem d'articular un moviment democràtic, que pugui garantir la participació col·lectiva per identificar les necessitats, reptes, causes i formes d'actuar adequades a cada situació. Això només es pot fer amb espais de debat i decisió amplis i honestos, on la formació sigui una prioritat. Entenem que Andorra, tot i ser un estat independent, forma part de la realitat territorial del Pirineu, on la crisi de l'habitatge afecta de la mateixa manera a treballadores i treballadors. Per aquesta raó, la nostra lluita no es pot entendre sense teixir xarxes de suport mutu amb la resta del Pirineu. En síntesi, des de la Coordinadora per l'Habitatge Digne d'Andorra aspirem a consolidar un moviment ampli, democràtic i amb caràcter combatiu, amb la classe treballadora al capdavant de la lluita.

Manifestació multitudinària a Andorra elm 8 de desembre del 2023 /Coordinadora per l'habitatge digne

SINDICAT D'HABITATGE DEL PALLARS

Quines són les principals amenaces al dret a l'habitatge amb què us trobeu?

Principalment, ens trobem amb pisos turístics i segones residències, fet que comporta una manca d'oferta i un encariment de l'habitatge. A més, hi ha la problemàtica dels contractes de lloguer temporals de menys d'un any, que provoca un augment dels preus constant i, juntament amb la inseguretat laboral, contribueix a una manca d'arrelament al Pallars. També ens trobem contractes amb clàusules abusives o lloguers il·legals (sense contracte) i, fins i tot, pisos amb mancances bàsiques (sense calefacció, mal aïllats, amb cuines molt bàsiques perquè estan fets per ser pisos turístics...). Tampoc és estrany trobar casos de discriminació a l'hora d'accedir a un lloguer, pel sou o la feina que fan les persones que volen llogar un pis.

S'estant fent polítiques públiques en matèria d'habitatge?

A Sort es començarà la rehabilitació de dos apartaments (un a Saurí i l'altre a Altron) per destinar-los a habitatge de lloguer social. El poble de Sort també està pendent de l'adquisició d'un edifici per convertir-lo en pisos de lloguer social, però no s'ha aconseguit encara. El municipi de Baix Pallars va fer un cens d'habitatge. I la Pobla de Segur està pendent de reformar uns bungalows

per fer-los habitatges per a estudiants i ja ha fet la compra de dos edificis (48 habitatges) de protecció oficial que s'estan adjudicant. A més, la Pobla de Segur ha aprovat establir un recàrrec del 50% en l'IBI sobre els habitatges buits per un període de més de dos anys. Sembla que Sort també aplicarà una mesura semblant i que aviat aprovarà un ordenança sobre Habitatges d'Ús Turístic (HUT) que inclou algunes propostes que hem fet des del Sindicat.

Com pot passar a l'acció la gent del Pallars?

Veient la utilitat d'intentar solucionar els casos propis en un sindicat d'habitatge i entenent que la problemàtica no és individual sinó col·lectiva i que, per tant, és més fàcil tractar-la com a tal si volem aconseguir canviar les coses. Com a sindicat, el que fem és estar presents a les xarxes socials denunciant casos d'abusos en matèria d'habitatge, fer xerrades i assessorament de casos (sempre donant eines per l'empoderament en comptes de fer la feina nosaltres) i estar presents als carrers i fer accions per assenyalar els culpables i organitzar les persones afectades.

Tall de carretera prop del túnel del Cadi | Arnau Corberó

SINDICAT D'HABITATGE DE LA Cerdanya

Quines són les principals amenaces al dret a l'habitatge amb què us trobeu?

Les principals amenaces són el turisme i les segones residències. Els preus pugen, els contractes de lloguer es precaritzen a causa de l'augment dels contractes temporals fraudulents (amb les seves conseqüents pujades de preu sense límit) i l'oferta d'habitatges de lloguer de llarga durada va desapareixent. El salari mínim s'equipara pràcticament al preu del lloguer. No hi ha cases per la gent que vivim a la comarca i no paren de construir xalets de luxe que tampoc donaran resposta a la nostra demanda. És cada vegada més difícil que es donin les possibilitats per arrelar.

Com és la problemàtica dels contractes temporals fraudulents amb què us trobeu?

La problemàtica es produeix quan es fan contractes temporals fraudulents per desconeixement, pressió i profit. La població desconeix els seus drets i les condicions que ha de tenir un contracte de lloguer. Els propietaris decideixen quin tipus de contracte els convé i el trien des de l'autoritat que tenen per ser propietaris respecte al llogater. D'aquesta manera, fan contractes d'onze

mesos, que poden renovar-te si volen, pressionant amb pujades de preu i amb l'amenaça que podrien llogar els pisos els caps de setmana i guanyar més diners. Però és el llogater, en realitat, el que té el dret de marcar que un contracte és temporal, per una causa justificada i exposant quina és la seva residència, fora de la causa temporal. Acceptem aquestes condicions per desconeixement i per pressió, perquè és bàsic tenir una casa. Impossible imaginar no compartir pis, per descomptat... Una persona sola amb un salari mitjà, fins i tot si parlem de gent amb llocs de treball tècnics, no es pot permetre viure sense compartir pis. I així, ens trobem amb milers de casos socials que són un indicador de la situació d'emergència que vivim.

Com pot passar a l'acció la gent de la Cerdanya?

Organitzant-nos. Informant-nos. Visibilitzant i prenent compromís amb la problemàtica. Hem de parlar entre nosaltres, acompanyar-nos, ajuntar-nos per parlar de la problemàtica i de què podem fer juntes per aturar-ho. A nosaltres mateixes ens costa trobar els moments. Però és una prioritat. No ens queda altra opció. Almenys no hem de desistir.

“EL PIRINEU SERÀ UNA RESERVA”: GENEALOGIES DE LA RESISTÈNCIA

Camila del Mármol

Corria l'estiu de 2007 i la gent s'ajuntava a les taules del bar Plana per aprofitar les nits càlides de l'any. A la barra, un home de la comarca em va saludar a l'entrar, i en un monòleg animat va comentar a la resta que venia de Tuixent, on estava fent un estudi: “Si Tuixent és un reducte”, em va picar l'ullet, “tot això és una reserva”, va dir, estenent el braç àmpliament abastant les muntanyes que ens envoltaven. Llavors, a les acaballes d'una crisi que encara trigaria uns anys a colpejar amb força, les promeses de desenvolupament cap a nous models d'explotació del territori encara corrien amb força impulsades per les substantives ajudes europees que buscaven promoure els turisme rural.

Les administracions abraçaven amb il·lusió les narratives globals de recuperació del patrimoni natural, cultural i immaterial, tot impulsant polítiques específiques de memòria que desembocaven en la creació de museus i centres d'interpretació. Per molts i moltes de les intel·lectuals de la zona que havien mantingut engegada la seva passió per una cultura local invisibilitzada i menyspreada, aquest gir podia pensar-se com una possibilitat de ressorgiment. Tot i així, aquestes declaracions emparades pels eflusvis de l'alcohol, contenien la força d'una percepció també estesa entre sectors de la població.

En aquella època vaig analitzar el desenvolupament de processos de patrimonialització que van funcionar com l'altra cara del desplegament d'una nova economia regional orientada al turisme. L'objectiu va ser evidenciar les relacions complexes que s'estableixen entre els nous models econòmics, els discursos del patrimoni, els usos del passat, l'estructura social de la població i el conjunt de relacions de poder que donaven forma a un territori en un moment concret en el temps.

La configuració de noves conceptualitzacions i representacions sobre diferents aspectes de la realitat social, com la cultura i el paisatge, acompanyava la terciarització de l'economia, donant lloc a una sèrie de fractures i conflictes. L'estudi dels àmbits macropolítics, així com l'anàlisi de les realitats locals des d'una perspectiva etnogràfica, em va permetre accedir a una comprensió profunda dels nous escenaris.

El turisme era un mantra difícil de qüestionar, aleshores. Almenys en l'àmbit institucional. En altres treballs he reflexionat sobre la dimensió extractiva del desenvolupament turístic, en consonància amb diferents autors que, des de fa dècades, evidencien les relacions d'explotació i conflicte que acompanyen el desplegament d'aquest tipus de model econòmic. Aleshores, l'expansió de treballs precaris i mal remunerats, així com les externalitats derivades de la pressió sobre els ecosistemes o les especulacions en el mercat de terres, començaven a fer-se evidents en zones més tensionades pel turisme massiu, però semblaven llunyanes per un Pirineu que es pensava despoblat i abandonat per les polítiques centralistes de Barcelona. Les promeses de progrés i d'entrada a la modernitat europea semblaven més atractives acompanyades dels Fons Leader i Feder que van permetre el desenvolupament de diferents projectes.

Però tanmateix, la Cerdanya i Andorra, així com les muntanyes travessades per les diverses pistes d'esquí existents, ja mostraven un escenari de cases adossades i pobles deshabitats, i a la pagesia convertida en jardineria d'uns paisatges que restaven buits durant la major part de l'any. L'ombra d'aquest futur que s'albirava des de diferents racons de les muntanyes pirinenques, ja servia com a advertència, i no tothom acceptava que fos l'únic

horitzó de desenvolupament possible. Fins i tot aquelles veus que veien amb beneplàcit les promeses de desenvolupament neoliberal, no podien ni volien prendre aquests exemples com a futur del territori.

Però no eren les úniques veus crítiques. De fet, en aquestes línies voldria fer un petit recorregut per una memòria etnogràfica de resistència que ens porta a recuperar opinions com la que obre aquest article, des del Plana, on es concentraven entre el fragor nocturn mirades crítiques i avesades que sabien molt més del futur del que podia semblar. Les actuacions de les administracions en l'àmbit de la cultura i del patrimoni no resultaven exemptes de problemes. Gran part d'aquestes actuacions donaven suport a projectes que buscaven instaurar un nou model de desenvolupament, celebrant el passat com a creador de valor en el present, tot mobilitzant una nostàlgia per la vida tradicional que es destil·lava i condensava en forma de rutes turístiques, festes tradicionals, i exposicions etnogràfiques entre d'altres. Però no eren sempre rebudes amb aprovació. Ja aleshores es feia evident que era una realitat viscuda com a paradoxal: mentre que les administracions impulsaven projectes basats en la idealització de la vida tradicional, l'experiència de la població es basava en una història d'oblit i desídia construïda sobre la inexistència de plans i polítiques concretes que haguessin buscat resposta a les crisis d'un model de vida que ara es celebrava com a tradicional.

Però també recordo crítiques més directes, com les de veïnes d'un poble que reclamaven habitatge de protecció oficial allà on s'anava a inaugurar un nou museu. “No podem viure del passat”, va ser una queixa que vaig recuperar expressada de maneres diferents en distintes ocasions. Un pastor de Josa es queixava de que els ajuntaments encara vivien dels diners que les ovelles pagaven pels comunals: “el poble viu de les ovelles, i no fan més que asfaltar carrers”, em deia amb el gest arrufat. La Josefina del Cortal em deia en mirar les seves terres, que ja no podien anar al bosc a tallar pins sense permisos especials: “no és just, ja no som els amos de les nostres terres!”.

Altres anècdotes contraposaven de manera més sarcàstica les noves iniciatives turístiques amb altres experiències històriques i contemporànies del territori.

Per tant, si bé podem parlar d'un cert consens en molts àmbits cap a les promeses de desenvolupament basades en el turisme, eren també evidents les crítiques i debats que s'oposaven a aquests processos. Recuperar-les aquí no és simplement un exercici de justícia poètica, sinó més aviat busca arrelar les narratives contemporànies dels

moviments socials en una experiència social prèvia i més dilatada que s'expressa des de fa anys arran de terra.

Em refereixo a les experiències concretes de pastors que van haver de deixar les vaques o les ovelles i en els seus darrers anys de vida van ser cridats com a testimonis vius d'una vida ja perduda per ajudar a recuperar camins rurals. Mentre els tècnics es queixaven que s'haguessin deixat perdre, un d'aquests veïns comentava amb sorna: “Oï! La gent que va fer aquests camins fa temps que és perduda!”, posant en evidència una obvietat: la recuperació dels camins no ens portarà la gent i els seus usos del territori.

Però també recordo crítiques més directes, com les de veïnes d'un poble que reclamaven habitatge de protecció oficial allà on s'anava a inaugurar un nou museu. “No podem viure del passat”, va ser una queixa que vaig recuperar expressada de maneres diferents en distintes ocasions. Un pastor de Josa es queixava de que els ajuntaments encara vivien dels diners que les ovelles pagaven pels comunals: “el poble viu de les ovelles, i no fan més que asfaltar carrers”, em deia amb el gest arrufat. La Josefina del Cortal em deia en mirar les seves terres, que ja no podien anar al bosc a tallar pins sense permisos especials: “no és just, ja no som els amos de les nostres terres!”.

Altres anècdotes contraposaven de manera més sarcàstica les noves iniciatives turístiques amb altres experiències històriques i contemporànies del territori. En un bar un grup d'homes joves em recomanava entre rialles conèixer el Pirineu a través de “la ruta del contraban”: has de mirar el paisatge però començar a córrer quan vingui la policia. En la mateixa línia, a les festes càtars de Josa de Cadí un grup de veïns van comentar irònicament que caldria cremar un càtar per respectar la tradició.

Aquesta antologia és més que una recuperació heterogènia. Forma part d'un relat que ja aleshores donava forma a una crítica velada al discurs de referència al passat que estructurava el desenvolupament turístic i que posava de manifest les seves contradiccions internes. Si bé no constituïen un debat programàtic, ja deixaven aflorar les problemàtiques diverses que s'han fet més evidents amb el temps. Els relats actuals, que des de fa pocs anys denuncien explícitament les

mancances i desigualtats que deixa un model d'explotació excessivament centrat en un únic sector econòmic, han d'emmirallar-se en les experiències històriques d'un poble que en sap molt d'estratègies extractives, i de com resistir.

6-D: MANIFESTACIÓ PER UN HABITATGE DIGNE AL PIRINEU

Què proposem de forma immediata?

La situació de l'habitatge al Pirineu és molt crítica, és per això que considerem que cal aplicar mesures com podrien ser:

- Limitació i revocació de llicències d'habitatge d'ús turístic.
- Limitació de segones residències.
- Expropiació de grans tenidors.
- Parc públic d'habitatge mínim del 35%
- Mobilització de tot l'habitatge buit del Pirineu
- Fer públic l'accés de les dades referents a l'habitatge, especialment a Andorra
- Sancions a propietaris que incompleixin regulació de preus de lloguer i al racisme immobiliari.
- Creació d'un parc públic d'habitatge d'emergència per a persones en situació de vulnerabilitat
- Aturar la despesa pública en promoció turística.

Cap a on volem anar?

Al llarg d'aquestes pàgines moltes veus denuncien un sistema que extreu recursos del Pirineu, sense aportar propostes per a la població. Veiem que el sistema capitalista ens empobreix amb augment del cost de la vida (alimentació, roba, lloguers...) mentre els salaris s'estanquen i el treball temporal augmenta. Al mateix moment a escala global, està causant un canvi climàtic que comporta greus problemes per la societat, sobretot per les classes populars d'arreu del món.

El capitalisme ha fet que al Pirineu l'agricultura no sigui rendible i la indústria turística s'ha tornat un monocultiu que ha comercialitzat cada espai de la nostra vida, també les nostres cases. Mentre que el sistema productiu tingui per objectiu buscar el major benefici econòmic per part de les empreses i dels propietaris dels pisos, no podem acabar amb el monocultiu turístic, els lloguers continuaran augmentant i la feina precària es generalitzarà.

Per això, nosaltres aspirem a realitzar una planificació democràtica de la producció. El sistema productiu que crearem no anirà a buscar el màxim benefici dels propietaris, sinó que cobrirà les necessitats de la població. La qüestió és senzilla: mirar quines necessitats tenim les pirinenques, mirar de quins recursos disposem i planificar la producció per tal de satisfer-ne necessitats. És la població qui ha de decidir què es produeix i com.

Sabem que el què volem no és fàcil, però somiem fermament amb un futur millor. A les estudiants, als cambres, al professorat, als bombers, a les pageses, a les jubilades, a les kellys, a les sense papers, als paletes, a les obreres, a les periodistes, esculptores, músics, enginyers, metges... us diem: està a les vostres mans construir un Pirineu Viu!

6-D

LA SEU D'URGELL

18H **MANIFESTACIÓ**
PER UN HABITATGE DIGNE

PIRINEU VIU